

Як бачимо, теоретичні узагальнення Б. Андерсона, не апелюючи до «есенціалізму», дають можливість зробити висновок, що єдність мови має надзвичайно важливе значення для формування національної єдності та може істотно полегшити утвердження національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Humboldt W. Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts. Berlin: Druckerei der Königlichen Akademie der Wissenschaften, 1936. 511 s.
2. Андерсон Б. Уявлені спільноти Міркування щодо походження й поширення націоналізму. Київ: Критика, 2001. 273 с.
3. Гібернау М. Ідентичність націй. Київ: Темпора, 2012. 304 с.
4. Сторожук С. В. Український «Вавилон» в контексті світової та вітчизняної філософської думки Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. 2012. Вип. 28 (41). С. 218–224.

Наталія СУПРУН

*Докторка економічних наук, професорка,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»,
Київ, Україна
suprun.nataliia@gmail.com*

ЦІННІСНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Суспільні цінності є формоутворюючим елементом усталених патернів суспільної взаємодії, в т.ч. і норм економічної поведінки. У відповідності до прийнятих у суспільстві цінностей формуються ті чи інші форми господарської взаємодії.

Економічна наука упродовж тривалого часу не приділяла уваги дослідженню впливу цінностей на господарські процеси та економічну поведінку людей, розглядаючи її крізь призму суто раціонального економічного вибору. Цей підхід був закладений ще у XVIII ст. Адамом Смітом, який обґрунтував модель «Homo oeconomicus», яка вже кілька століть продовжує домінувати у неокласичній теорії, доводячи, що рішення господарюючих суб'єктів і звичайних учасників економічної взаємодії визначаються суто матеріальними мотивами і потребою задоволення індивідуального інтересу.

Проте, людей, які постійно приймають економічно-обґрунтовані та економічно-доцільні рішення, діючи суто раціонально, насправді у будь-якому суспільстві меншість. Більшість, на противагу раціональній «людині

економічній», повсякчас робить економічний вибір під впливом тих чи інших емоцій, інтуїтивних прагнень, у формуванні яких важливу роль відіграють суспільні цінності.

Якщо розглянути генезу суспільних цінностей в ході людської історії – від традиційних суспільств до сучасного розвитку цивілізації – можемо побачити, що вони змінюються під дією економічних змін, і при цьому самі виступають рушієм економічного розвитку. Тобто з одного боку цінності є чинником, а з іншого – продуктом суспільного прогресу.

На доіндустріальному етапі розвитку, коли основним способом господарювання було натуральне аграрне господарство домінуючими цінностями були колективізм; повага до влади; дотримання релігійних норм і традицій; трудова етика. У традиційних суспільствах людина практично не мала права вибору ким бути, як заробляти собі на життя і яким чином задовольняти власні потреби. Її можливості та обов'язки визначалися приналежністю до страти, в якій вона народилася. Наскрізною цінністю була вірність традиціям, а новації сприймалися як загроза руйнації усталеному порядку і стабільності.

Кардинальна зміна цінностей розпочалася у *epochу індустріалізації економіки* (XVIII – поч. XX ст.), у якій почали формуватися нові ціннісні норми: прагнення особистої свободи; раціональність; віра в науку, технології, освіту. Ці зміни були значною мірою обумовлені промисловою революцією, яка актуалізувала потребу у великій кількості робочої сили, а значить стимулювала економічну мобільність людини, підштовхуючи її до конкуренції, вищої продуктивності, прагнення успіху. Людина певною мірою стала придатком до механізованого обладнання фабрик і заводів. На цьому тлі виникла принципово нова етика праці, що спиралась на дисципліну, організованість. Як показав свого часу Макс Вебер у своїй праці «Протестантська етика і дух капіталізму» саме протестантська культура і притаманні їй цінності працьовитості, ощадливості, справили вирішальну роль у ринковій модернізації економіки у європейських країнах та США.

На постіндустріальному етапі розвитку економіки у др. пол. XX ст. набули актуальності цінності свободи, гуманізму, захисту прав людини та соціальної справедливості, що набули особливого звучання після Другої світової війни, впродовж якої ці цінності тотально порушувались. Прагнення до матеріального достатку після десятиліть війни, розрухи і зубожіння спричинило появу цінності масового споживання, яка стала ключовим стимулом економічного життя.

В сучасний період (*доба глобалізації і цифровізації, XXI ст.*) переважаючими цінностями стали ментальне та духовне благополуччя (на противагу матеріальному, яке почало втрачати своє критичне значення

внаслідок задоволення базових потреб у розвинутих країнах). На цьому тлі виникають потреби у самореалізації, пошуку власного призначення. Провідною цінністю стає збереження приватності на протигагу колективізму минулих епох. Набувають важливого значення культура екологічної відповідальності та етичного споживання. Економічні рішення (пошук роботи, працевлаштування, вибір товарів та послуг) здійснюються з урахуванням вимог толерантності.

Поряд із цим на сучасному етапі спостерігаються і протилежні суспільні тенденції у розвитку цінностей, а саме: зростання націоналізму, політичного авторитаризму, що свідчить про протистояння між «традиційними» і «постмодерністськими» цінностями.

Усталені у певному періоді розвитку цивілізації цінності визначають не лише суспільні та макроекономічні тренди, а й індивідуальну поведінку економічних агентів на мікрорівні, спричиняючи схильність до надмірних витрат (як це було на етапі, коли домінували цінності масового споживання).

Коли на межі XX-XXI ст. однією із провідних цінностей стає ідея сталого розвитку, економічні агенти починають проявляти схильність до ощадливості, етичного споживання, що спричиняє зміну традиційної моделі споживання на модель підтримки локального виробництва, повторного використання ресурсів. Коли набуває поширення цінність збереження ментального та духовного благополуччя, збільшуються витрати на освіту, збереження здоров'я, професійний і особистий розвиток.

Водночас, екологізація та соціалізація цінностей позначається на зміні не лише споживацької, а й інвестиційної поведінки економічних агентів, та відповідної трансформації моделей виробництва і маркетингу. Це позначається на зміні економічних трендів та формуванні альтернативних моделей економіки – циркулярної, шерінгової економіки.

Як наслідок, на кожному із історичних етапів кардинальна зміна у аксіологічному фундаменті суспільства і поява нових цінностей спричиняє зміни у співвідношенні попиту і пропозиції на ринку товарів і послуг і таким чином впливає на зміну структури ринку, напрями і пріоритети економічного розвитку.

Сучасні дослідники (Ф.Фукуяма, Д.Норт, Д.Аджемоглу та ін.) на методологічній платформі інституціоналізму підтверджують, що цінності відіграють не допоміжну, а провідну роль в економічному розвитку. Такі цінності як довіра, громадянська активність, солідаризм істотно впливають на якість економічного розвитку та можливість запобігання кризовим явищам в економіці. Таким чином, цінності є базовим компонентом інституційної структури економіки, які впливають як на індивідуальні вибори, так і на загальні тренди і напрями економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вебер Макс. Протестантська етика і дух капіталізму / Перекл. з німецької О. Погорілого. Київ: Основи, 1994. 261 с.

Надія ДРОБИК

*Доктор біологічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
drobyk.n@gmail.com*

Ольга СОРОКА

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
soroka.olha01@gmail.com*

АКСІОЛОГІЯ ПРИРОДИ: БІОТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЧЕРВОНОКНИЖНИХ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН

Природа для людини – це не лише носій цінностей, необхідних для забезпечення життєдіяльності, але й як самодостатня система із внутрішньою значущістю. Вона є джерелом біорізноманіття, екологічної рівноваги, гармонії та натхнення, а також відіграє важливу роль у культурних, релігійних та етичних уявленнях суспільства. У філософському сенсі природа формує моральні орієнтири у людини, пробуджує почуття відповідальності за навколишній світ. Визнання її цінності виходить за межі утилітарного підходу, оскільки природний світ має естетичне, духовне та екзистенційне значення для людства, що вимагає його збереження та шанобливого ставлення [4–6].

Одним із найважливіших аспектів є естетична цінність природи. Споглядання за природою допомагає людині відчувати спокій, знайти внутрішню рівновагу та оцінити красу світу. У багатьох культурах природні об'єкти мають сакральне значення. Українські традиції тісно пов'язані із природними циклами, що відображають єдність людини і природи: купальські вінки, використання рослин як оберегів, лікувальні чаї. У народній медицині вони часто асоціюються не лише з лікуванням тіла, а й з духовним оновленням. Екзистенційний вимір природи пов'язаний із пошуком сенсу життя та місця людини у світі. Вона нагадує про циклічність життя, про невідворотність змін та про необхідність гармонійного співіснування з довкіллям.

Природа і людство нерозривно пов'язані між собою, людина завжди взаємодіє з природою, оскільки є її безпосередньою частиною, а також